

O. Benignus Józef Wanat OCD

KULT ŚW. JÓZEFA
Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny
u Karmelitów Bosych w Poznaniu

FLOS CARMELI

POZNAŃ 2014

© Copyright by FLOS CARMELI 2014

Wydanie II, rozszerzone

Redaktor prowadzący

Wojciech Ciak OCD

Korekta

Barbara Ksit

Imprimi potest

Roman Jan Hernoga OCD, Prowincjał

Warszawa, dnia 19.12.2008 r.

L.dz. 358/P/2008

Wydawca

FLOS CARMELI Sp. z o.o.

ul. Działowa 25, 61-747 Poznań

tel.: 061/856-08-34; fax 061/856-09-47

e-mail: wydawnictwo@floscarmeli.poznan.pl

www.floscarmeli.pl

Druk i oprawa

TOTEM – Inowrocław

ISBN 978-83-64430-17-6

*Czcicielom św. Józefa
Karmelici Bosi z Poznania*

IN MEMORIAM!
W HOŁDZIE AUTOROWI KSIĄŻKI,
ŚP. O. PROF. DR. HAB. BENIGNUSOWI
JÓZEFOWI WANATOWI OCD (1934-2013)

Ponad pięć lat temu, pod koniec 2008 r., opuszczało drukarnię pierwsze wydanie książki pt. *Kult św. Józefa Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny u Karmelitów Bosych w Poznaniu*, autorstwa o. prof. dr. hab. Benignusa Józefa Wanata OCD (Flos Carmeli, Poznań 2008), aby „stanowić historyczną dokumentację, jako podstawę do podjęcia starań o nadanie tytułu *sanktuarium św. Józefa* najstarszej świątyni jemu dedykowanej na ziemiach Polski” (s. 8).

Z radością przyjmujemy wiadomość o decyzji ponownego jej wydania. Książka bowiem, będąc rzetelną pracą naukową, ukazującą nie tylko historię i terażniejszość kultu św. Józefa na poznańskim wzgórzu św. Wojciecha, ale także teologiczną jego wymowę i znaczenie duszpasterskie, była ogromną pomocą dla karmelitańskiej wspólnoty zakonnej w ożywieniu kultu chwalebного Patrona jej kościoła. Co więcej, zapoznawszy się ze zgromadzoną w książce dokumentacją, Metropolita Poznański, ks. abp Stanisław Gądecki, nie tylko ustanowił karmelitański kościół pw. św. Józefa w Poznaniu diecezjalnym sanktuarium Świętego Cieśli z Nazaretu (21 września 2009), ale dokonał także koronacji

obrazu św. Józefa w tymże sanktuarium (23 marca 2014), co zapowiedział wiernym archidiecezji specjalnym listem pasterskim (z 5 stycznia 2014).

Fakty te bardzo cieszą i napawają nadzieją, że św. Józef, patron na nasze trudne czasy, będzie ze swojego karmelitańskiego sanktuarium w Poznaniu nadal roztaczał swoją opiekę nie tylko nad grodem Przemysława i Ziemią Wielkopolską, ale nad całą ojczyzną.

W życiu jednak, oprócz chwil radosnych i budzących nadzieję, musimy często mierzyć się z wydarzeniami smutnymi. Wydarzenia radosne i smutne, *gaudium et spes, luctus et angor* – jak mówi dokument soborowy (GS nr 1), przeplatają się nawzajem. I takim smutnym wydarzeniem była 9 kwietnia 2013 roku śmierć Autora książki. Jej reedycja jest więc wspaniałą okazją, aby przywołać sylwetkę tego wielkiego czciciela św. Józefa, wybitnego karmelity bosego, długoletniego prowincjała Karmelu Terezańskiego w Polsce, historyka sztuki i pracownika naukowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Cześć, jaką żywił on do św. Józefa, którego imię nosił od dnia chrztu świętego, dokumentuje m.in. fakt, że w 1981 roku, jako podprzeor klasztoru karmelitów bosych w Krakowie, stał się inspiratorem wznowienia kultu Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny, Patrona Miasta Krakowa, w krakowskim kościele karmelitańskim. Wspierał w tym dziele przeora klasztoru, o. dr. Mariusza Józefa Jaszczyszyna OCD, i zostało ono uskutecznione za zgodą i pod przewodnictwem ks. kard. Franciszka Macharskiego, ówczesnego arcybiskupa

In memoriam! W hołdzie Autorowi książki...

krakowskiego. Z tej okazji opracował i ogłosił drukiem modlitewnik ku czci Troskliwego Obrońcy Chrystusa pt. *Idźcie do Józefa* (Kraków 1982). Wcześniej św. Józefowi i sprawie jego kultu w krakowskich klasztorach karmelitańskich poświęcił swoją rozprawę doktorską, przedłożoną na Papieskiej Akademii Teologicznej, dzieląc się owocem swoich dociekań w pierwszej książce swojego życia, pt. *Kult św. Józefa Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny u Karmelitów Bosych w Krakowie* (Kraków 1981). W późniejszych latach spod jego płodnego pióra, zarówno po polsku, jak i w językach obcych, wyszło wiele książek i artykułów z zakresu historii, sztuki kościelnej i mariologii, najwięcej jednak z józefologii, jak chociażby (w porządku chronologicznym ich opublikowania): *La miracolosa immagine di san Giuseppe, patrono di Cracovia*, Roma 1981; *Łaskami słynący obraz świętego Józefa i jego kult w klasztorze Karmelitów Bosych w Krakowie na Podzamczu w XVII wieku* [w:] „Ateneum Kapłańskie” (Włocławek), 78/1986, t. 107, s. 262-273; *Le tableau et le culte de s. Joseph au couvent des carmes dechaux de Cracovie a Podzamcze au XVII siecle*, [w:] „Presencia de San José en el siglo XVII”, Valladolid 1987, s. 493-502; *Walory artystyczne i założenia ideowe obrazu św. Józefa z kościoła SS. Karmelitanek Dawnej Obserwacji w Dubnie oraz rozwój jego kultu w XVIII i XIX wieku*, [w:] „Folia Historica Cracoviensia”, (Kraków), 3/1996, s. 113-134; *Święty Józef Protektorem Zakonu Karmelitańskiego*, Kraków 2001; *Św. Józef opiekunem Karmelu Terezańskiego*, [w:] „Karmel” (Kraków), nr 1/2001, s. 63-73;

Krakowskie karmelitanki bose i kult obrazu św. Józefa współpatrona kościoła św. Marcina, [w:] Amicissima. Studia Magdalenae Piwocka oblata, Cracoviae MMX, s. 337-343.

Współpracował także ze znanymi ośrodkami józefologicznymi, głównie z Centro de Estudios Josefinos w Valladolid w Hiszpanii oraz z Polskim Studium Józefologicznym w Kaliszu, biorąc udział w sympozyjach oraz udostępniając materiały źródłowe dotyczące kultu św. Józefa w Karmelu (zob. np. *Actas del Cuarto Simposio Internacional Josefino*, Valladolid 1987, s. 593; *Materiały z sympozyjów Józefologów Polskich w Kaliszu*, 2/1990, 17 s.).

Jesteśmy przekonani, że tak jak pierwsze wydanie książki przysłużyło się do ogłoszenia poznańskiego kościoła karmelitów bosych diecezjalnym sanktuarium św. Józefa i do koronacji jego łaskami słynącego wizerunku, tak obecne, drugie jej wydanie będzie pomocne w pogłębianiu i rozszerzaniu się kultu Patrona sanktuarium. Łącząc *vetera et nova*, trzeba bowiem teraźniejszość i przyszłość tegoż kultu budować na solidnych podstawach wypracowanych w przeszłości, które książka przybliżyła w sposób nader kompetentny. Żywimy nadto chrześcijańską nadzieję, że Autor książki, wielki czciciel św. Józefa, doświadcza już w wieczności orędownictwa tego, którego na ziemi chciał mieć szczególnym swoim Opiekunem (por. *Modlitwa na zakończenie Litanii do św. Józefa*).

o. Szczepan T. Praśkiewicz OCD

Rektor kościoła pw. św. Józefa w Lublinie

Lublin, 19 marca 2014 r.

WSTĘP

W obecnym roku przypada 390 rocznica założenia klasztoru karmelitów bosych w Poznaniu pod wezwaniem św. Józefa. Z dotychczasowych badań patrociniiów kościołów w Polsce wynika, że kościół św. Józefa w Poznaniu jest pierwszym pod tym wezwaniem w Polsce¹. O patronacie tego kościoła zdecydował o. Maciej od św. Franciszka (Dydak Hurtados de Mendoza), pierwszy prowincjał karmelitów bosych w Polsce (1617-1620), który w polskiej prowincji zaszczerpił kult św. Józefa, dynamicznie rozwijający się od czasów św. Teresy od Jezusa w kongregacji hiszpańskiej pod wezwaniem św. Józefa i włoskiej pod wezwaniem św. Eliasza w Zakonie Karmelitów Bosych.

¹ M. STRASZEWICZ, *Kult [św. Józefa]*, „Encyklopedia Katolicka”, t. VIII, Lublin 2000, kol. 126; S. LITAK, *Atlas Kościoła łacińskiego w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVIII wieku*, Lublin 2006; J. RAJMAN, *Średniowieczne patrocinia krakowskie*, Kraków 2002; A. WITKOWSKA OSU, *Titulus ecclesiae. Wezwania współczesnych kościołów katedralnych w Polsce*, Warszawa 1999; R. KNAPIŃSKI, *Titulus ecclesiae. Ikonografia wezwań współczesnych kościołów katedralnych w Polsce*, Warszawa 1999, s. 57-70, il. 63-84.

Celem tej pracy jest zebranie dokumentacji historycznej i ukazanie rozwoju kultu św. Józefa w klasztorze karmelitów bosych w Poznaniu od 1618 roku do chwili obecnej. Kult ten ukazany został w kontekście całego Zakonu Karmelitańskiego od najdawniejszych czasów, a szczególnie od reformy św. Teresy od Jezusa i św. Jana od Krzyża, mistycznych Doktorów Kościoła. Do jego zdynamizowania ogromnie przyczyniły się Bractwa św. Józefa zakładane w 2 poł. XVII wieku prawie przy wszystkich klasztorach karmelitów bosych w Polsce, na Litwie i Rusi. Podstawą źródłową jest zachowana kronika klasztoru *Historia conventualis* w Archiwum Krakowskiej Prowincji Karmelitów Bosych w Czernej oraz znaczna część archiwum klasztoru poznańskiego z XVII i XVIII wieku, która po kasacie klasztoru (1801) trafiła ostatecznie do zbiorów Archiwum Państwowego w Poznaniu.

W pracy ukazane zostały dzieje budowy klasztoru i kościoła św. Józefa, opis architektury i wystroju wnętrza świątyni w różnych okresach, rozwój kultu św. Józefa, różne formy nabożeństw i ważniejsze łaski uzyskane przez pośrednictwo św. Patrona. Praca stanowi historyczną dokumentację, jako podstawę do podjęcia starań o nadanie tytułu „sanktuarium św. Józefa” najstarszej świątyni jemu dedykowanej na ziemiach Polski.

Praca powstała z inicjatywy i na prośbę o. Mariusza Józefa Jaszczyszyna, niestrudzonego promotora kultu św. Józefa, zasłużonego odnowiciela Jego świątyni w Poznaniu, oraz o. Jacka Leszka Olszewskiego, aktualnego przeora

Wstęp

klasztoru, bardzo zatroskanego o dalszy rozwój kultu św. Józefa.

Na koniec wyrażam swą wdzięczność o. dr. Mariuszowi Józefowi Jaszczyszynowi za udostępnienie potrzebnych informacji i aktualnych fotografii odnowionej świątyni oraz s. dr Agacie Jadwidze Bartyzel, wiernej czcicielce św. Józefa, generalnej postulatorce procesu kanonizacyjnego Sł. B. Pauli Zofii Tajber, założycielki Zgromadzenia Najświętszej Duszy Chrystusa Pana, za redakcję techniczną książki.

Kraków, 30 września 2008 roku

O. Benignus Józef Wanat OCD

I. ŚWIĘTY JÓZEF W TAJEMNICY ODKUPIENIA I JEGO KULT W KOŚCIELE I W ZAKONIE KARMELITAŃSKIM

1. Udział św. Józefa w tajemnicy Wcielenia Syna Bożego

Przedwieczny plan Boga Ojca zakładał przyjście na świat Syna Bożego w konkretnym małżeństwie ludzkim Maryi i Józefa z Nazaretu. Ten plan obejmował zbawienie ludzi przez tajemnicę Wcielenia Syna Bożego, Jego mękę, śmierć na krzyżu i zmartwychwstanie. Z woli Bożej do realizacji planu zbawczego powołany został św. Józef. Jemu powierzona została tajemnica Maryi, tajemnica Wcielonego Słowa Bożego oraz misja opiekuna Jezusa na ziemi. Dlatego nie można zapominać o osobie św. Józefa i roli, jaką spełniał z woli Bożej w Świętej Rodzinie w Nazarecie.

Odwieczny plan zbawczy Boga w Trójcy Świętej Jedy- nego zaczął się realizować w czasie. „Gdy jednak nastąpiła pełnia czasu, zesłał Bóg Syna swego, zrodzonego z niewiasty, zrodzonego pod Prawem, aby wykupił tych, którzy podlegali Prawu, abyśmy mogli otrzymać przybrane synostwo” (Ga 4,4-5). Pełnia czasu rozpoczęła się w chwili Zwiasto-

wania Maryi: „Bóg posłał anioła Gabriela do miasta w Galilei, zwanego Nazaret, do Dziewicy poślubionej mężowi, imieniem Józef, z rodu Dawida, a Dziewicy było na imię Maryja (Łk 1,26). Cudowna tajemnica Bożego Wcielenia dokonała się za sprawą Ducha Świętego, po wyrażeniu zgody Maryi: „Oto ja służebnica Pańska, niech mi się stanie według twego słowa” (Łk 1,38). Wtedy „Słowo stało się ciałem i zamieszkało wśród nas” (J 1,14). Bóg stał się człowiekiem. Zjednoczył się z nami najściślejszymi więzami unii hipostatycznej. Zwiastowanie i Boże Wcielenie dokonało się w czasie, kiedy poślubieni małżonkowie żyli jeszcze oddzielnie, a Józef, mąż Maryi, nie wprowadził jeszcze swej małżonki do swego mieszkania. Maryja zaś przez trzy miesiące pomagała w Ain-Karim swej krewnej Elżbiecie, oczekującej narodzin św. Jana Chrzciciela. Potem Maryja powróciła do Nazaretu. Jej małżonek Józef nic nie wiedział o cudownym poczęciu za sprawą Ducha Świętego oczekiwanego Mesjasza. Przeżywał wewnętrzny dramat. Również Maryja cierpieniem okupiła tajemnicę Bożego Wcielenia, nie mogąc osobiście wyjawić tej prawdy umiłowanej i poślubionej osobie. Wspomina o tym dramacie św. Mateusz: „Z narodzeniem Jezusa Chrystusa było tak. Po zaślubinach Matki Jego, Maryi, z Józefem, w pierw nim zamieszkali razem, znalazła się brzemienną za sprawą Ducha Świętego. Mąż Jej Józef, który był człowiekiem sprawiedliwym i nie chciał narazić Jej na zniesławienie, zamierzał oddalić Ją potajemnie. Gdy powziął tę myśl, oto anioł Pański ukazał mu się we śnie i rzekł: «Józefie, synu Dawida, nie bój się wziąć do siebie Maryi, twej Małżonki;

albowiem z Ducha Świętego jest to, co się w Niej poczęło. Porodzi Syna, któremu nadasz imię Jezus, On bowiem zbawi swój lud od jego grzechów». A stało się to wszystko, aby się wypełniło słowo Pańskie powiedziane przez Proroka: «Oto Dziewica pocnie i porodzi Syna, któremu nadadzą imię Emmanuel, to znaczy 'Bóg z nami'». Zbudziwszy się ze snu, Józef uczynił tak, jak mu polecił anioł Pański: wziął swoją Małżonkę do siebie, lecz nie zbliżał się do Niej, aż porodziła Syna, któremu nadał imię Jezus” (Mt 1,18-25).

Bóg powołał św. Józefa do szczególnej roli w ekonomii zbawienia. Zawierzył mu i oddał pod opiekę własnego Syna, Słowo Przedwieczne, które przyjęło naturę ludzką, i dziewiczą Matkę, Maryję, arcydzieło Trójcy Świętej. Józef, wiążąc swoje życie z życiem Maryi, wkroczył w wielką tajemnicę Słowa Wcielonego i Jego Kościoła¹. Jako małżonek był świadkiem dziewiczego Macierzyństwa Bożego Maryi i Bożego Narodzenia. Wszedł w centrum zbawczego wydarzenia, z poczuciem pełnej odpowiedzialności za powierzoną mu misję, troszcząc się o życie, bezpieczeństwo i utrzymanie Świętej Rodziny. To on w czasie spisu ludności udając się do Betlejem, wybrał odpowiednią grotę – stajenkę, w której urodził się oczekiwany Mesjasz, Jezus Chrystus, „gdyż nie było dla nich miejsca w gospodzie” (Łk 2,7).

¹ B. MARTELET, *Józef z Nazaretu – mąż ufności*, [w:] *Józef z Nazaretu*, praca zbiorowa, Kraków 1979, s. 25.

Ojciec Święty Jan Paweł II przypomina, że „Narodzenie Jezusa w Betlejem nie jest faktem, który można uznać za zamkniętą przeszłość. Przed Nim staje bowiem cała ludzka historia: Jego obecność oświeca naszą terażniejszość i przyszłość świata. On jest «żyjącym» (por. Ap 1,18), Tym, «Który jest i Który był, i Który przychodzi» (Ap 1,4). «Przed Nim zgina się każde kolano istot niebieskich, ziemskich i podziemnych, a wszelki język wyznaje, że On jest Panem» (por. Flp 2,10-11). Spotykając Chrystusa, każdy człowiek odkrywa tajemnicę własnego życia.

Jezus jest prawdziwą nowością, przerastającą oczekiwania ludzi, i pozostanie nią na zawsze, przez wszystkie kolejne epoki dziejów”².

W tym kontekście ukazuje się wzniosła rola i godność św. Józefa, jako współpracownika dzieła zbawczego, przybranego ojca Syna Bożego, który wzrastał pod jego opieką, przechodził wszystkie rozwojowe etapy życia ludzkiego, wprowadzany we wszystkie obowiązki życia domowego, religijnego i publicznego.

„Bóg wezwał św. Józefa, aby służył bezpośrednio osobie i misji Jezusa poprzez sprawowanie swego ojcostwa: właśnie w ten sposób Józef współuczestniczy w pełni czasów w wielkiej tajemnicy odkupienia i jest prawdziwie «sługą zbawie-

² JAN PAWEŁ II, *Bulla «Incarnationis mysterium» ogłaszająca Wielki Jubileusz Roku 2000*, Rzym, 29.11.1998 r., n.1.

nia»³. Jan Paweł II zauważa za Pawłem VI, że „jego ojcostwo wyraziło się w sposób konkretny w tym, że uczynił ze swego życia służbę, złożył je w tajemnicy wcielenia i związanej z nią odkupieńczej misji; posłużył się władzą, przysługującą mu prawnie w świętej Rodzinie, aby złożyć całkowity dar z siebie, ze swego życia, ze swej pracy; przekształcił swe ludzkie powołanie do rodzinnej miłości w ponadludzką ofiarę z siebie, ze swego serca i wszystkich zdolności, w miłość oddaną na służbę Mesjaszowi, wzrastającemu w jego domu”⁴.

Tę myśl plastycznie ukazał karmelitański malarz, br. Łukasz Charles Sibrecque⁵, w łaskami słynącym obrazie św. Józefa patrona miasta Krakowa, czczonym obecnie w kościele Niepokalanego Poczęcia NMP Karmelitów Bosych w Krakowie, przy ul. Rakowickiej 18, oraz w jego wiernej kopii w głównym ołtarzu kościoła św. Józefa w Poznaniu i w kościele Wniebowzięcia NMP i św. Józefa na Krakowskim Przedmieściu w Warszawie. Obraz przedstawia św. Józefa Oblubieńca NMP, w sile wieku (ok. 30 lat), w pozycji stojącej, zwróconego $\frac{3}{4}$ w prawo, z podtrzymywanym Dzieciątkiem Jezus po jego lewej stronie. Twarz Józefa jest pełna dobroci, troskliwości i zamyślenia, oczy pałają radością szczęścia.

³ JAN PAWEŁ II, *Adhortacja Apostolska «Redemptoris Custos»*, Rzym 15.08.1989, n. 8.

⁴ Tamże.

⁵ B. J. WANAT, *Kult św. Józefa Oblubieńca NMP u Karmelitów Bosych w Krakowie*, Kraków 1981, s. 88.

Święty obiema rękami piastuje Dzieciątko – Syna Bożego po lewej swej stronie. Lewą ręką obejmuje Dziecię pod lewe ramię, prawą podtrzymuje z tyłu w geście ukazywania: „Oto Zbawiciel świata!, Oto jedyna Droga, Prawda i Życie!”. Dzieciątko rozbawione, urzekające niewinnością, owinięte pasami bogatej materii ze zwisającymi frędzlami, trzyma w prawej ręczce gałązkę z rajskimi jabłkami – symbol zbawienia, w lewej zaś różę – symbol Zbawiciela. Z prawej strony adoruje Je anioł w pozycji kłęczącej. W górnej części obrazu symbol Ducha Świętego w postaci gołąbka, emanującego promienie na osoby Jezusa i św. Józefa⁶. Malarz pragnął ukazać św. Józefa jako ostatniego przedstawiciela patriarchów i proroków Starego Testamentu, który nie tylko doczekał się spełnienia obietnic i przepowiedni proroków o Mesjaszu, ale z łaski i woli Najwyższego stał się przybranym ojcem Syna Bożego, Mesjasza, któremu poświęcił całe życie i razem z Nim rozpoczął nową erę dzieci Bożych. Józef, ukazując największy skarb świata – „oczekiwanie narodów” – uwrażliwia nas na prawdę: „Tak bowiem Bóg umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał, aby każdy, kto w Niego wierzy, nie zginął, ale miał życie wieczne” (J 3,16).

Święto św. Józefa w rzymskim Kościele wprowadził papież Sykstus IV w 1479 roku, ustalając datę tego święta na 19 marca. Za przykładem Rzymu poszły inne diecezje i kraje Europy. Z kolei papież Grzegorz XV podniósł to święto

⁶ Tamże, s. 78-79.

w 1621 roku do rangi święta obowiązującego w całym Kościele. Natomiast Benedykt XV w 1917 roku nadał temu świętu rangę rytu podwójnego I klasy, a ponadto zalecił (1920) poświęcać czci św. Józefa każdą środę i miesiąc marzec⁷. Papież Pius IX dnia 8 grudnia 1870 roku ogłosił św. Józefa Patronem Kościoła Powszechnego i rodzin chrześcijańskich⁸.

2. Zakon Karmelitański promotorem kultu św. Józefa w Europie

Nabożeństwo do św. Józefa najpierw rozwijało się w ośrodkach monastycznych na terenach Kościoła Wschodniego w IV wieku. W Palestynie rozwijały kult św. Józefa klasztory św. Saby, zaś Jego święto najwcześniej obchodzili Koptowie w dniu 20 lipca. Ich wielką zasługą było asymilowanie kultu św. Józefa z liturgii bizantyńskiej. Podczas I wyprawy

⁷ M. STRASZEWICZ, *Kult św. Józefa*, op. cit., kol. 125; F. L. FILAS, *Święty Józef człowiek Jezusowi najbliższy*, Kraków 1979, s. 269-272.

⁸ F. L. FILAS, op. cit., s. 446; J. GALOT, *Święty Józef. Z francuskiego tłumaczyły siostry karmelitanek bosc z Zakopanego*, [w:] *Józef z Nazaretu*, t. I., Kraków 1979, s. 307. A. GADEK, *Ojciec i opiekun. Kazania o św. Józefie*, Kraków 2008, s. 57; Tenże, *Święto opieki*, „Głos Karmelu”, Rok II, nr 4, kwiecień 1928, s. 102-107; BERNARD od MATKI BOŻEJ OCD [SMYRAK], *Święty Józef a człowiek współczesny. Kazania wygłoszone w Kolegiacie Kaliskiej w 150 rocznicę koronacji cudownego obrazu św. Józefa*, Kraków 1948, s. 82-90.

krzyżowej w zdobytej Jerozolimie utworzono Królestwo Jerozolimskie z siedzibą patriarchy łacińskiego. Bazylikę Grobu Chrystusowego oddano pod opiekę kanonikom regularnym św. Augustyna, którzy sprawowali tam liturgię galloromańską, zwaną liturgią Grobu Chrystusowego. Tę liturgię wraz z regułą zakonną przyjęli od Alberta Avogadro, patriarchy jerozolimskiego Kościoła, pustelnicy z Góry Karmel w l. 1209-1214. Wybudowali oni świątynię ku czci Matki Bożej, stąd nazwano ich Braćmi Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel⁹, a popularnie karmelitami. Zakonnicy ci wraz z kultem Matki Bożej swej Patronki rozwijali również nabożeństwo do św. Józefa. W pierwszej połowie XIII w. Zakon Najśw. Maryi Panny z Góry Karmel zmuszony został do emigracji z powodu zagrożenia ze strony islamu¹⁰. Rozwinięty w Palestynie kult św. Józefa zakonnicy przenieśli do Europy. Arnold Bostiusz, wielki czciciel Matki Bożej, w 1479 roku pisał, że zakon od niepamiętnych czasów ze szczególnym pietyzmem czcił Matkę Bożą, Jej rodziców św. św. Annę i Joachima oraz św. Józefa Oblubieńca NMP, żywiciela Świętej Rodziny. Świętego Józefa nazywa on „mężem dziewiczym i nienaruszonym, zastępcą odwiecznego Boga, żywicielem i najtroskliwszym ekonomem i mniemanym ojcem, umiłowanym oblubieńcem Maryi, najwier-

⁹ B. J. WANAT, *Kult św. Józefa*, op. cit., s. 15.

¹⁰ B. J. WANAT, *Zakon Karmelitów Bosych w Polsce, Klasztory karmelitów i karmelitanek bosych 1605-1975*, Kraków 1979, s. 23.

niejszym opiekunem i świadkiem Jej dziewictwa; za wzorem swej oblubienicy – najgorliwszym o zbawienie dusz i doskonałym w każdej cnocie¹¹. Określenia te świadczą o głębokim zrozumieniu przez zakon właściwego miejsca i roli św. Józefa w tajemnicy Jezusa, Maryi i Kościoła.

Zakon Karmelitański przyczynił się znacznie do rozwoju w Europie nabożeństwa do św. Józefa. Ten wkład i zasługi zauważył wybitny historyk, znawca kultury i krytyk Daniel Papebrock z Towarzystwa Bollandystów. W *Acta Sanctorum* stwierdził, że karmelici najwięcej przyczynili się do rozwoju kultu św. Józefa na Zachodzie. Któż więcej – pyta autor – mógł przyczynić się do czci św. Józefa na Zachodzie, jeśli nie ci, którzy już w Palestynie oddawali mu cześć?¹². Papież Benedykt XIV potwierdził to przekonanie, stwierdzając, że „według zgodnego zdania uczonych, Zakon Karmelitański przyniósł ze Wschodu na Zachód chwalebny obyczaj oddawania czci św. Józefowi z jak najuroczystszyzym nabożeństwem”¹³. W 1498 roku benedyktyński opat Jan Trithemius w swym dziełku *De miraculis in Urticeto iuxta Heibrunnam Witzburgensis dioecesis opidum...* (Moguntiae

¹¹ A. M. FORCADEL, *Ritus carmelitarum antiquae observantiae*, „*Ephemerides Liturgicae*”, fasc. 1 (1950), s. 5-59; O. SPIKKER, *Carmelitani – Rito Liturgico*, [w:] *Dizionario degli istituti di perfezione*, t. II, Roma 1975, s. 508-511.

¹² DANIEL PAPEBROCK, *De s. Josepho Sponso Deiparae Virginis*, [w:] *Acta Sanctorum – Martii*, Parisii et Romae 1865, s. 8.

¹³ *De servorum Dei beatificatione*, Lib. IV, p. II, cap. 20, n. 17.

1605)¹⁴ napisał, że wszyscy karmelici najbardziej czczą Matkę Bożą, a ze względu na Nią cześć oddają św. Annie, św. Joachimowi i św. Józefowi. Corocznie obchodzą ich święta z największą pobożnością i miłością. Do rzadkości należy klasztor, aby nie było w nim ołtarzy pod wezwaniem tych świętych¹⁵.

Najstarsze księgi liturgii karmelitańskiej nie wspominają, kiedy zaprowadzono w zakonie święto św. Józefa. Stwierdzają one jego istnienie od niepamiętnych czasów. Kapituła Generalna w Nimes w 1498 roku ustaliła, że święto św. Joachima ma być obchodzone 16 września w rycie podwójnym (duplex), tak samo jak jest obchodzone święto św. Józefa¹⁶. W brewiarzu karmelitańskim wydany w Brukseli w 1480 roku św. Józef posiada całe własne oficjum z hymnami, antyfonami i lekcjami¹⁷. Podobnie też brewiarz wydany w Wenecji w 1495 roku posiada własne oficjum o św. Józefie¹⁸. W martyrologium karmelitańskim z 1360 roku,

¹⁴ Por. P. BARTOLOME M. XIBERTA, *Flores Josefinas en la liturgia carmelitana antiqua*, „*Estudios Josefinos*” – Valladolid, n. 34-35 (1963-1964), s. 304.

¹⁵ DANIEL A S. MARIA, *Vinea Carmeli*, Antuerpiae 1662, s. 221-222.

¹⁶ *Acta Capitulorum Generalium Ordinis Fratrum B. V. Mariae de Monte Carmelo*, ed. G. Wessels, t. I., Roma 1912, s. 310-312.

¹⁷ DANIEL A V. MARIA, *Speculum carmelitanum*, t. II, Antverpiae 1680, s. 305-308.

¹⁸ Tekst oficjum o św. Józefie jest przedrukowany [w:] *Summa Iosephina ex patribus doctoribus asceticis et poetis qui de eximia dignitate s. Ioseph scrip-*

sporządzonym przez Jana Trisse dla konwentu w Nimes, święto św. Józefa przypadało na dzień 18 marca, ale już od połowy XV wieku we wszystkich liturgicznych księgach karmelitańskich występuje to święto w dniu 19 marca.

Karmelitańska ikonografia w iluminowanych mszałach, graduałach, antyfonarzach, ewangeliarzach oraz malarstwo tablicowe i sztalugowe świadczą o żywym kultie św. Józefa w Karmelu. Święty Józef przedstawiany jest obowiązkowo w scenach jego zaślubin z Maryją, Bożego Narodzenia, Pokłonu Pasterzy, Pokłonu Trzech Króli, oraz Ofiarowania Pana Jezusa w świątyni, Ucieczki do Egiptu, Znalezienia Jezusa w świątyni i pracy Syna Bożego w warsztacie św. Józefa. Osobną kategorię stanowią rzeźby i obrazy kultowe św. Józefa. Częstym motywem jest przedstawienie św. Józefa z Dzieciątkiem w ramionach lub prowadzonym za rączkę. Od początku XVII wieku pojawiają się kompozycje św. Trójcy ziemskiej – Świętej Rodziny, i niebieskiej – Ojca, Syna i Ducha Świętego. Matka Boża ze św. Józefem prowadzi Dziecię Jezus, trzymając je za ręce, a nad Jezusem w linii wertykalnej unosi się Duch Święty, zaś ponad Nim postać Boga Ojca.

W okresie renesansu karmelitański klasztor we Florencji prowadził szkołę doskonałych miniaturzystów. Jako miniaturzyści zasłynęli dwaj karmelici we Florencji: Michał del

serunt, collegit ediditque Fr. Iosephus Calasactius card. Vives O. M. Cap., Romae 1907, s. 548-551.

Bosco da Pauzano (†1336) i Franciszek di Lambertuccio (†1386). Mieli znaczne osiągnięcia artystyczne w technice i perspektywie. Świadczą o tym zachowane kancjonały klasztoru (11 tomów) w Museo di san Marco we Florencji¹⁹. Iluminatorskie pracownie istniały w klasztorach we Francji, Hiszpanii, Niemczech i w Czechach. Antyfonarz z 1397 roku, wykonany w Pradze, zakonnicy przywieźli na nową fundację do Krakowa. Klasztor krakowski posiadał również swoją pracownię iluminatorską i scriptorium, z którego pochodzi graduał z 1644 roku, wykonany ręką Stanisława ze Stolca, ozdobiony licznymi miniaturami. Wśród nich znajduje się adoracja Dzieciątka Jezus i Pokłon Trzech Króli z wyobrażeniem św. Józefa²⁰.

Powyższe dane świadczą o miejscu św. Józefa w duchowości Zakonu Karmelitańskiego.

3. Kult św. Józefa w Karmelu Reformowanym

W XVI wieku do rozwoju kultu św. Józefa w Europie najbardziej przyczyniła się św. Teresa od Jezusa (1515-1582), mistrzyni życia duchowego i doktor Kościoła. Z woli Bożej stała się fundatorką karmelitanek bosych i inspiratorką re-

¹⁹ J. SMET, *Il Carmelitani*, t. I., Roma 1989, s. 243.

²⁰ *Graduał Karmelitański z 1644 roku o. Stanisława ze Stolca*, opr. T. Chrzanowski i T. Maciejewski, Warszawa 1976, il. 39, 40.

formy karmelitów. Całe swe życie i dzieło reformy powierzyła z całkowitym zaufaniem św. Józefowi. Ta jej duchowa zażyłość ze Świętym rozpoczęła się już w zaraniu zakonnego życia Teresy, która w rok po złożeniu ślubów (1538) ciężko zachorowała. Po czterech latach ciężkiej choroby odzyskała zdrowie za pośrednictwem św. Józefa. W swej autobiografii tak pisała o tym wydarzeniu: „Widząc się zniedołężniałą w tak młodym wieku, opuszczoną przez ziemskich lekarzy, postanowiłam uciec się do lekarzy niebieskich, aby oni mnie uzdrowili, bo gorąco pragnęłam zdrowia. (...) Obralam sobie za orędownika i patrona chwalebne go św. Józefa, usilnie polecając się Jemu. I poznałam jasno, że jak w tej potrzebie, tak i w innych pilniejszych jeszcze, w których chodziło o cześć moją i o zatracenie duszy, Ojciec ten mój i Patron wybawił mnie i więcej mi dobrego uczynił, niż sama prosić umiałam”²¹. Teresa odzyskała zdrowie przez wstawiennictwo św. Józefa w kwietniu 1542 roku: „On w swej łaskawości to sprawił, że podniosłam się z łoża boleści i znowu chodzić mogłam”²².

Od tego czasu cześć, ufność i miłość Teresy do św. Józefa wzrastały. Święty nigdy nie zawiódł pokładanych w nim nadziei. Wraz z rozwojem życia wewnętrznego i dążeniem do świętości duchowy związek Teresy ze św. Patriarchą zacieśniał się. Do tego zaufania przyczyniła się wizja, jaką Te-

²¹ TERESA OD JEZUSA, *Księga życia*, [w:] *Dzieła*, t. I., Kraków 1987, s. 144-145.

²² Tamże, s. 147.

resa miała na modlitwie w dniu Wniebowstąpienia (1561) w kościele Dominikanów w Avila. Oto, co Święta napisała o tym objawieniu: „Wydało mi się, że widzę, jak mnie ubierają w szatę dziwnie białą i jasną; z początku nie wiedziałam, kto mnie ubiera, potem dopiero ujrzałam przy swoim boku, z prawej strony Najśw. Pannę, a z lewej – mego Opiekuna św. Józefa. Oni to we dwoje tak mnie ubierali. Jednocześnie było mi dane do zrozumienia, że już jestem oczyszczona z grzechów moich. A gdy byłam już ubrana, niewypowiedziane czując w sobie uwielbienie i rozkosz, Najśw. Panna wzięła mnie za ręce i rzekła mi, że bardzo jest zadowolona z mojego nabożeństwa do chwalebnej Jej Oblubieńca, że mam być pewna, iż zamierzony przeze mnie klasztor przyjdzie do skutku. Będzie w nim gorliwa służba Panu i im obojgu”²³.

Teresa starała się odwdziżyć swemu Opiekunowi. Jego święta liturgiczne obchodziła z największym pietyzmem. W XVI wieku w hiszpańskich klasztorach panował zwyczaj, że poszczególne zakonnice domu urzędały i organizowały uroczystości ku czci swoich umiłowanych świętych. Na własny koszt (rodziny) dekorowały świątynię, przygotowywały kosztowne szaty liturgiczne, zapraszały wybitnego kaznodzieję, chór, orkiestrę.

W klasztorze Wcielenia w Avila ten zwyczaj był również zachowywany. Teresa co roku urzędała z całą okazałością

²³ Tamże, s. 424-425.

uroczystość św. Józefa. Nazywała go swoim Panem, Opiekunem, Patronem, Orędownikiem²⁴. Po Komunii św. Teresa miała objawienie, w którym Chrystus zobowiązał ją do rychłego założenia reformowanego klasztoru, „który ma być pod wezw. św. Józefa: (...) on będzie nas strzegł u jednych drzwi, a Najśw. Panna u drugich. On zaś, Chrystus Pan, będzie mieszkał w pośrodku nas”²⁵.

Teresa, ufna w pomoc i opiekę św. Patriarchy, przeprowadziła dzieło reformy zakonu. Spośród 17 klasztorów przez siebie założonych, 11 domów poświęciła czci św. Józefa w następujących miejscowościach: Avila (1562), Medina del Campo (1567), Malagon (1568), Toledo (1569), Salamanca (1570), Segovia (1574), Beas de Segura (1575), Sevilla (1576), Palencia (1580), Granada (1582) i Burgos (1582)²⁶. Na wszystkie fundacje woziła ze sobą figurę św. Józefa, przechowywaną dotąd w Avila. We wszystkich klasztorach zaprowadziła szczególny kult św. Patriarchy. W każdym z nich musiał się znajdować Jego ołtarz. Przy głównych bramach klasztoru ustawiała figury św. Józefa i Matki Bożej. Mieli oni bronić głównych wejść do klasztoru. W liście pisanym 5 lutego 1571 roku do Alfonsa Ramireza Święta przyznała, aby Jakub Ortiz „nie ociągał się tak długo z posta-

²⁴ Tamże, s. 145.

²⁵ Tamże, s. 410.

²⁶ TERESA OD JEZUSA, *Księga fundacji*, [w:] *Dzieła*, t. II, Kraków 1987, s. 453-472, 512-514, 546-560, 570-586, 595-659, 684-701, 710-745.

wieniem figury Pana mojego św. Józefa nad bramą kościoła” w Toledo²⁷. Teresa zobowiązuje swoje siostry: „Miejcie nabożeństwo do św. Józefa, bo on wiele może”²⁸. Wszystkich zaś zachęca i przekonuje: „Nie pamiętam, bym kiedykolwiek aż do tej chwili prosiła go o jaką rzecz, której by mi nie wyświadczył. Jest to rzecz zdumiewająca, jak wielkie rzeczy Bóg mi uczynił za przyczyną tego chwalebnego Świętego, z ilu niebezpieczeństw na ciele i na duszy mnie wybawił. Innym świętym, rzecz można, dał Bóg łaskę wspomagania nas w tej lub owej potrzebie, temu zaś chwalebnemu Świętemu, jak o tym wiem z własnego doświadczenia, dał władzę wspomagania nas we wszystkim (...). Przekonali się o tym i inni, którym poradziłam, aby się jemu polecili i coraz więcej jest już takich, którzy go czczą i wzywają, doznając na sobie tej prawdy. (...) Pragnęłabym wszystkich pociągnąć do pobożnej czci tego chwalebnego Świętego”²⁹.

Siostry karmelitanki wiernie zachowywały przykład i naukę swej Matki. Do naszych czasów we wszystkich klasztorach utrzymuje się nabożeństwo do św. Józefa. Za przykładem Teresy poszli również karmelici reformowani. W 1581 roku, jeszcze za jej życia, ogłosili św. Józefa patronem i fundatorem reformy, zaś Kapituła Prowincjalna w Almodovar w 1583 roku ustanowiła św. Józefa wraz z Matką Bożą pa-

²⁷ TERESA OD JEZUSA, *Wybór listów*, [w:] *Dzieła*, t. III, Kraków 1995, s. 333.

²⁸ TERESA OD JEZUSA, *Księga fundacji*, op. cit., s. 569.

²⁹ TERESA OD JEZUSA, *Księga życia*, op. cit., s. 144-146.

tronami prowincji, polecając wszystkim wspólnotom bardzo uroczyście obchodzić ich święta³⁰.

Ojciec Hieronim Gracian od Matki Bożej, współpracownik św. Teresy w dziele reformy zakonu, w swej książce *Josephina* pisze, że wszyscy karmelici boski z takim nabożeństwem jak św. Teresa uważają św. Józefa za fundatora reformy. Twierdzi, że „w podobny sposób, jak dokonał cudu przy budowie tego klasztoru św. Józefa, tak mógłbym opowiedzieć o wielu innych klasztorach i to zarówno braci, jak i mniszek, gdzie wydawało się, że nie będzie ich można wznieść, to jednak dzięki pomocy św. Józefa zostały one wzniesione”³¹.

W *Manuale Oficjum Pańskiego karmelitów boskich*, wydanym w Madrycie w 1591 roku, są ustalone modlitwy na procesję w uroczystość św. Józefa „nostrae Congregationis Patroni ac Protectoris”³² (naszej Kongregacji Patrona i Protektora). Również Kongregacja włoska karmelitów boskich w swoich konstytucjach uznała go za szczególnego protek-

³⁰ *Documenta primigenia*, [w:] *Monumenta Historica Carmeli Teresiani*, t. III, Romae 1977, s. 28; Por. P. MATIAS del NINO JESUS, *Primer documento oficial del Patronato de san Jose*, „*Estudios Josefinos*”, nr 34-35 (1963-1964), s. 410.

³¹ *Biblioteca Mistica Carmelitana*, t. 16, *Obras del P. Jeronimo Gracian de la Madre de Dios*, editadas y anotadas por el P. Silverio de santa Teresa OCD, Burgos 1933, s. 476.

³² P. MATIAS del NINO JESUS, op. cit., s. 413.

tora całej Kongregacji³³. *Konstytucje* z 1604 roku polecały wspomnienie o św. Józefie w każdej mszy sobotniej o Matce Bożej z Góry Karmel. W samą zaś uroczystość św. Patriarchy śpiewano I i II nieszpory, laudesy a capitulo, tercję i mszę św.

O czci św. Józefa zaświadczył w swoich kazaniach sławny o. Jan od Jezusa Maryi (Joannes de s. Petro et Uztarros, 1564-1615)³⁴. Dwa traktaty o godności i łaskach św. Józefa opracował i wydał w 1638 roku w Antwerpii wielki jego czciciel, o. Elias od św. Teresy (Jan Chrzyciel Wils, †6 września 1640)³⁵.

Liturgiczny kult św. Józefa, zapoczątkowany przez karmelitów, wszedł później do liturgii Kościoła Powszechnego³⁶. Dotyczy to szczególnie świąt Opieki św. Józefa i Zaślubin

³³ Archiwum Krakowskiej Prowincji Karmelitów Bosych w Czernej, AP 7, *Acta primi capituli...*, k. 39; *Constitutiones Fratrum Discalceatorum Congregationis S. Eliae Ordinis Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo*, Romae 1631, s. 34.

³⁴ *Summa Iosephina...*, op. cit., s. 486-503.

³⁵ Tamże, s. 184-219; COSMA DE VILLIERS, *Bibliotheca carmelitana notis criticis et dissertationibus illustrata...*, t. I., Romae 1927, kol. 435; *Collectio scriptorum Ordinis Carmelitarum Excalceatorum utriusque et sexus P. F. Bartholomei a s. Angelo provinciae longobardicae opera et solertia exarata...*, Savonae MDCCCLXXXIV, s. 177-178.

³⁶ Sykstus IV (1471-1484) włączył święto św. Józefa do brewiarza rzymskiego w zwyczajnym rycie (simplex). Zaś Grzegorz XV dnia 8 maja 1621 roku podniósł je do rangi święta obowiązującego w całym Kościele. Kapituła Prowincjalna karmelitów bosych w Polsce wystosowała prośbę (1628) do Synodu Piotrkowskiego o wprowadzenie tego święta do kalendarza polskiego. Zob. AAP 1, *Inventarium Archivi*, k. 7.

z NMP. Papież Grzegorz XV udzielił w dniu 4 stycznia 1623 roku dla karmelitów bosych odpustu zupełnego pod zwykłymi warunkami w uroczystość św. Józefa od pierwszych niesporów aż do zachodu słońca w samą uroczystość św. Patriarchy³⁷.

Inicjatorem i wielkim zwolennikiem święta Opieki św. Józefa był o. Jan od Poczęcia (1626-1700), hiszpański karmelita, późniejszy generał kongregacji hiszpańskiej. Jako prowincjał prowincji św. Józefa (w Katalonii) wyjednał w 1679 roku u przełożonych generalnych zatwierdzenie tego święta z własnym oficjum. Redakcją oficjum zajął się o. Jan od św. Józefa (1642-1718). Po przeprowadzeniu korekty Kongregacja św. Obrzędów 6 kwietnia 1680 roku pozwoliła karmelitom bosym kongregacji hiszpańskiej i włoskiej obchodzić święto Opieki św. Józefa w trzecią niedzielę po Wielkanocy, z własnym oficjum, w rycie duplex 2 cl. W tym samym roku (12 czerwca) Definitorium Generalne zarządziło, że we wszystkich klasztorach w to święto należy śpiewać w białych płaszczach I i II nieszpory, invitorium i hymn na jutrznię, laudesy a capitulo, tercję i mszę świętą³⁸. Dnia 2 lutego 1742 roku papież Benedykt XIV udzielił odpustu zupełnego w tym

³⁷ Biblioteka PAN w Krakowie, Rkps 899, *Iura, privilegia et varia authentica tam spiritualia, quam saecularia...*, k. 793.

³⁸ P. ISIDORUS DE SAN JOSE, *El Josefismo de la reforma teresiana*, „*Estudios Josefinos*”, nr 34-35 (1963-1964), s. 456-457; E. BOAGA, *Giuseppe, santo e sponso della B.V.M.*, [w:] *Dizionario Carmelitano*, Roma 2007, s. 443-446.

dniu dla kongregacji hiszpańskiej, zaś Klemens XIII rozciągnął go na cały zakon 22 listopada 1742 roku. Od 1759 roku święto otrzymało oktawę. Dnia 10 września 1847 roku papież Pius IX rozciągnął uroczystość Opieki św. Józefa na cały Kościół wraz z własnym oficjum³⁹.

Drugim świętem powstałym w Karmelu jest uroczystość Zaślubin NMP ze św. Józefem. Kongregacja włoska karmelitów bosych obchodziła ją od 1678 roku z własną mszą i oficjum. W 1729 roku papież Benedykt XIII rozciągnął to święto na cały Zakon Karmelitański z oficjum ułożonym przez Jana Gersona. Obchodzono je 23 stycznia.

Oprócz kultu liturgicznego wyrazem wielkiego zaufania do św. Józefa było częste nadawanie tego imienia zakonnikom oraz konsekracja świątyń po tym wezwaniu. W XVII wieku liczbę klasztorów pod wezwaniem św. Józefa szacowano na 150-200. W 1979 roku zakon posiadał ich 262 oraz 38 pod wezwaniem Świętej Rodziny. Z tego na karmelitanki bose przypadało 208 klasztorów św. Józefa i 32 klasztory Świętej Rodziny⁴⁰.

³⁹ Św. Pius X dnia 28 października 1913 roku przeniósł uroczystość Opieki św. Józefa wraz z oktawą z niedzieli na środę po II niedzieli po Wielkanocy. 1 maja 1955 roku Pius XII ustanowił uroczystość św. Józefa Rzemieślnika, obchodzoną 1 maja. Święta Kongregacja Obrzędów 24 kwietnia 1956 roku opublikowała oficjum własne nowego święta, przy czym zniósła dotychczasowe ze środy po II niedzieli po Wielkanocy.

⁴⁰ *Conspectus Ordinis Carmelitarum Discalceatorum, Romae 1979.*

W XX wieku wśród teologów ustawicznie wzrastało zainteresowanie józefologią. Zaistniała pilna potrzeba podbudowy doktrynalno-teologicznej, dla określenia miejsca i roli św. Józefa w tajemnicy Chrystusa, Maryi i Kościoła. W tym celu hiszpańscy karmelici bosy w Valladolid założyli instytut naukowy poświęcony józefologii. Od 1947 roku prace instytutu publikowane są w półroczniku „Estudios Josefinos”. Tam też powstała Sociedad Española Josefina (1951), która wnet przekształciła się w Sociedad Ibero-Americana de Josefologia (1953). Oprócz badań naukowych gromadzi dokumentację z zakresu józefologii i organizuje sympozja i kongresy międzynarodowe.

II. KOŚCIÓŁ ŚW. JÓZEFA W POZNANIU

1. Założenie fundacji i dzieje budowy kościoła

Katarzyna z Leszczyńskich Tęczyńska, dzięki której karmelici bosy otrzymali „Malowany Dwór” pod fundację klasztoru św. Michała w Krakowie, stała się również inicjatorką fundacji poznańskiej. Po śmierci swego pierwszego męża, Andrzeja Tęczyńskiego, poślubiła Adama Sędziwoja Czarnkowskiego, generała Wielkopolski, wojewodę łęczyckiego¹. Ten pod jej wpływem wystosował dnia 12 maja 1617 roku list do Kapituły Generalnej Karmelitów Bosych, odbywającej się w Rzymie, prosząc o założenie fundacji w Poznaniu. Na ten cel ofiarował 3 000 zł polskich². Kapituła Generalna przyjęła fundację i poleciła o. Maciejowi od św. Franciszka, świeżo wybranemu prowincjałowi, doprowadzić

¹ P. F. NEUMANN, *Dobrodzieje poznańskich karmelitów bosych w XVII i pierwszej połowie XVIII wieku w świetle kroniki klasztornej*, [w:] *Ecclesia. Studia z dziejów Wielkopolski*, t. 1., Poznań 2003, s. 62-68.

² Arch. Gen. w Rzymie. Plut. 93. Fasc. VII. Sygn. C 1. *Fundatio conventus posnaniensis s. Joseph in Maiori Polonia*; por. APKB w Czernej, sygn. AKP 1, *Historia conventualis*, s. 1-2; AP 1, *Fasciculus annorum...*, s. 66.

SPIS TREŚCI

IN MEMORIAM! W HOŁDZIE AUTOROWI KSIĄŻKI, ŚP. O. PROF. DR. HAB. BENIGNUSOWI JÓZEFOWI WANATOWI OCD (1934-2013)	7
WSTĘP.....	11
I. ŚWIĘTY JÓZEF W TAJEMNICY ODKUPIENIA I JEGO KULT W KOŚCIELE I W ZAKONIE KARMEITAŃSKIM	15
1. Udział św. Józefa w tajemnicy Wcielenia Syna Bożego	15
2. Zakon Karmelitański promotorem kultu św. Józefa w Europie	21
3. Kult św. Józefa w Karmelu Reformowanym	26
II. KOŚCIÓŁ ŚW. JÓZEFA W POZNANIU	37
1. Założenie fundacji i dzieje budowy kościoła	37
2. Architektura i wystrój kościoła	46
3. Wyposażenie wnętrza kościoła	51
a. Pierwotne wyposażenie świątyni	51
b. Zmiana wystroju kościoła dokonana przez protestantów	59
c. Wyposażenie kościoła w latach 1935-1940	62
d. Wyposażenie kościoła z lat 1946-1966	64
e. Wyposażenie zakrystii	70

III. KLASZTOR ŚW. JÓZEFA I JEGO ARCHITEKTURA....	73
1. Dzieje budowy klasztoru.....	73
2. Architektura klasztoru.....	82
3. Pustelnia pw. Matki Bożej i św. Eliasza	84
4. Uposażenie klasztoru.....	85
IV. BRACTWO ŚW. JÓZEFA U KARMELITÓW BOSYCH W XVII I XVIII WIEKU W POZNANIU	87
1. Rozwój bractw św. Józefa w Zakonie Karmelitów Bosych..	87
2. Kult liturgiczny i paraliturgiczny	95
3. Bractwo przy klasztorze św. Józefa w Poznaniu.....	106
4. Ważniejsze łaski otrzymane przez wstawiennictwo św. Józefa w XVII i XVIII wieku	111
5. Wykaz przeorów klasztoru – promotorów kultu św. Józefa.....	117
V. KASATA KLASZTORU	123
VI. REWINDYKACJA I ODBUDOWA KLASZTORU	131
1. Starania o zwrot klasztoru	131
2. Odbudowa zniszczonego klasztoru.....	133
3. Przebudowa i rewaloryzacja architektury klasztoru	135
4. Opis chóru zakonnego	139
VII. REMONTY W KLASZTORZE I NOWE WYPOSAŻENIE WNĘTRZA KOŚCIOŁA ŚW. JÓZEFA 1984-1990	141
1. Remonty i prace budowlane w klasztorze	143
2. Renowacja i nowe wyposażenie kościoła.....	146
a. Główny ołtarz	149

b. Samotnia św. Rafała Kalinowskiego.....	152
c. Przystań św. Józefa.....	153
d. Sala św. Edyty Stein.....	153

VIII. WZNOWIENIE I ROZWÓJ KULTU ŚW. JÓZEFA OD 1945 ROKU	155
--	------------

ZAKOŃCZENIE	165
--------------------------	------------

ANEKSY	167
---------------------	------------

1. Zatwierdzenie klasztoru Karmelitów Bosych w Poznaniu	167
2. Wykaz zmarłych zakonników pogrzebanych w podziemiach kościoła św. Józefa i na cmentarzu parafialnym na Sołaczu.....	171
3. Homilia Arcybiskupa Poznańskiego Stanisława Gądeckiego, MIEJSCE NAWRÓCENIA, POKUTY I POJEDNANIA. Poznań, 19 marca 2010 r.	176
4. List Pasterski Arcybiskupa Poznańskiego Stanisława Gądeckiego przed koronacją cudownego obrazu św. Józefa z kościoła karmelitów w Poznaniu	189

KARMEITAŃSKIE CENTRUM DUCHOWOŚCI	197
---	------------

RIASSUNTO.....	213
-----------------------	------------

SUMMARY	217
----------------------	------------

BIBLIOGRAFIA.....	221
--------------------------	------------

SPIS ILUSTRACJI.....	231
-----------------------------	------------